

“ขอท่านทั้งหลายจงสวมเสื้อเข้ามาในที่เฝ้าจงทุกคน”

พระราชดำรัสแรกในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ปฐมบทการเปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการการแต่งกายของชาวไทย

คันสนีย์ วีระศิลป์ชัย

“---คุณที่ไม่ได้สวมเสื้อเหมือนเปลือยกายร่างกายเป็นเกลื่อนกลาดก็ดีหรือเหงื่อออกมาก็ดี
โสโครกนัก ขอท่านทั้งหลายจงสวมเสื้อเข้ามาในที่เฝ้าจงทุกคน---”

เป็นพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ตรัสแก่ข้าราชการที่เข้าเฝ้า
ช่วงรอกำหนดพระฤกษ์พระบรมราชาภิเษกที่พลับพลาโรงแสง นับเป็นพระราชดำรัสแรกและสำคัญ
ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการการแต่งกายของคนไทยสืบมา

การแต่งกายของมนุษย์ในโลกเป็นไปตามลักษณะภูมิประเทศภูมิอากาศและทรัพยากรของ
แผ่นดินนั้น ๆ คนที่อยู่ในภูมิอากาศหนาวจำต้องใช้ขนสัตว์ที่มีขนปกปุย หรือมีหนังหนามีชีวิตอยู่
ภูมิภาคนั้น มาทำเป็นเครื่องแต่งกายเพื่อช่วยให้ร่างกายอบอุ่นผู้ที่อยู่ในเขตทะเลทรายจะต้องใช้
เสื้อผ้าชนิดปกป้องกันผดงทรายที่ถูกลมหอบปลิวมาต้องเหลือตัวและเข้าตา ในส่วนผู้ที่อยู่ในภูมิอากาศ
ร้อนก็ใส่เสื้อผ้าเบาบางให้อากาศถ่ายเทได้สะดวกเพื่อคลายความร้อน ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่ง
ที่อยู่ในภูมิอากาศที่มีอากาศร้อน จึงแต่งกายให้เหมาะสมกับภูมิอากาศคือนุ่งห่มด้วยผ้าน้อยชิ้น ใน
เวลาปกติคนไทยสมัยโบราณมักใช้แต่ผ้าถุง ส่วนท่อนบนเปลือยเปล่าไม่ใส่เสื้อ

แต่ไม่ใช่คนไทยจะไม่มีเสื้อใส่ คนไทยจะใส่เสื้อก็เมื่อเวลาจำเป็น เช่น ในฤดูหนาวใส่เสื้อ
เพื่อให้ความอบอุ่นแก่ร่างกาย เวลาที่ม้งงานพิธีต้องใส่เสื้อเพื่อความเรียบร้อยให้เกียรติงาน เป็นต้น
ปรากฏหลักฐานในจดหมายเหตุภูมิสถาน กรุงศรีอยุธยากล่าวถึงตลาดขายเสื้อผ้าที่เรียกว่าป่าผ้าเขียว
ว่า “ขายเสื้อเขียว เสื้อขาว เสื้อจีบเอว เสื้อฉีกอก เสื้อกรอมหัว...” ในเอกสารโบราณก็มีชื่อเสื้อต่างๆ
ปรากฏอยู่หลายแห่ง เช่น เสื้อเยียรบับ เสื้อปักตุ เสื้อเข้มขาบ เสื้ออตัลัด เสื้อแพร เสื้ออย่างน้อย เสื้อ
กระบอก เป็นเสื้อที่ใช้ใส่เฉพาะในงานพระราชพิธีเท่านั้น และในกฎหมายเก่าปรากฏชื่อเสื้อสนอบ
หลายแห่ง เช่น “---ถ้าผู้ใดชนช้างชนะบำเหน็จหมวกทอง เสื้อสนอบทองปลายแขน---” หรือ “---
พระเจ้าอยู่หัวประสาธผ้าเสื้อสนอบแก่ทหารพลเรือนทั้งหลาย เมื่อแขกเมืองมาและเบิกเขาไปถวาย
บังคม---” “--- เสื้อสนอบพระราชทานนั้น แลเอาไปนุ่งห่มแห่งอื่น ด้วยประการอันมิชอบ---” จาก
หลักฐานดังกล่าวเสื้อสนอบ คือเสื้อยศที่โปรดพระราชทานให้ข้าราชการที่ทำความดีความชอบ และ
โปรดให้ใช้เฉพาะงานสำคัญ ๆ เช่น ต้อนรับแขกเมือง แต่ตามปกติแล้วคนไทยไม่นิยมการสวมเสื้อ ดัง
ปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับการแต่งกายของขุนนางที่มีตำแหน่งเข้าเฝ้าเวลาเสด็จออกกว่าราชการแผ่นดิน
ระบุไว้ในกฎหมายเทียรบาล คือ “---นุ่งผ้าสมปัก คาดผ้ากราบ ไม่สวมเสื้อ---” และจากหลักฐานบันทึก

ของชาวต่างประเทศที่เข้ามาติดต่อกับไทยในสมัยโบราณ เช่น บันทึกของ ร้อยเอกเฮนรี เบอร์นี่ ราชทูตอังกฤษเข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีกับไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พักอยู่ในประเทศไทยถึง 9 เดือน กล่าวถึงการฉลองพระองค์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในขบวนแห่รับพระพุทธรูปองค์หนึ่งไว้ว่า “---ทรงฉลองพระองค์แบบธรรมดา คือมีผ้าพันรอบพระกายเพียงชั้นเดียว---” และกล่าวถึงการแต่งกายของข้าราชการท่านหนึ่งว่า “---ท่านผู้นี้อายุประมาณ 38 ปี และเวลาอยู่บ้านท่านมักจะไม่ใส่อะไรเลย นอกจากผ้าขาวม้ามาสตราส พันรอบตัว---” และในพระราชพงศาวดารรัชกาลที่ 3 ของเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ข้า บุนนาค) ได้กล่าวถึงการแต่งกายของเจ้า และขุนนางเวลาออกจากราชการและเข้าเฝ้าไว้ว่า “---ถ้าดูทูลหา เจ้าทรงเสื้อชั้นเดียว คาดसानข้าง แพรสีข้าง ขุนนางสวมเสื้อเข้มขาบ อัดลัดแพรสี 2 ชั้น ที่ได้พระราชทานเสนาบดีคาดसान ถ้าวันไหนไม่หนาวหรือฤดูร้อนผู้ใดสวมเสื้อ ก็ไม่โปรด---” จนมีเรื่องเล่าว่าข้าราชการจะสวมเสื้อเข้าเฝ้าไม่ได้ ถึงจะหนาวก็ต้องทน แต่ข้าราชการสำนักมักสังเกตจากพระถันของพระเจ้าแผ่นดิน ถ้าพระเต้าหัดก็จะเตรียมเสื้อไว้สวมได้

การแต่งกายเช่นนี้ถือเป็นปกติ ของชายไทยและข้าราชการไทยทั่วไป จึงไม่มีผู้ใดเห็นแปลก จนเมื่อชายเริ่มคบค้าสมาคมกับชาวยุโรป ซึ่งประกาศตนเองเป็นผู้มีอารยธรรมสูง เมื่อเข้ามาคบค้าสมาคมกับประเทศทางตะวันออกได้นำมาตรฐานความเจริญของตนมาใช้ เหยียดหยามว่าชาวตะวันออกด้อยพัฒนาหลังในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะเรื่องการแต่งกาย ชาวตะวันตกถูกดูว่าการไม่สวมเสื้อผ้านั้นดูน่ารังเกียจเหมือนชาวป่าชาวดง อันกล่าวกันสืบมาว่า ครั้งที่ จอห์น ครอเฟิต เข้ามาเป็นทูตเพื่อเจรจาตกลงการค้าในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย แต่การเจรจาไม่เป็นผลสำเร็จ มีสาเหตุมาจากการที่ จอห์น ครอเฟิต แสดงกิริยาดูหมิ่นขุนนางฝ่ายไทย เพราะแม้แต่เจ้าพระยาพระคลังซึ่งเป็นเสนาบดีชั้นผู้ใหญ่ก็ยังไม่สวมเสื้อ ทำให้ฝ่ายไทยไม่พอใจไม่มีประสงค์จะเจรจาด้วย ครั้นถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อทรงเปิดประเทศคบค้าสมาคมกับชาวตะวันตกมากขึ้น ทรงยอมรับวิทยาการสมัยใหม่บางอย่างมาใช้เพื่อความเจริญของบ้านเมือง ทรงตระหนักพระทัยถึงความรู้สึกดูถูกดูหมิ่นของชาวยุโรปที่มีต่อชาวตะวันออกโดยเฉพาะเรื่องการไม่สวมเสื้อ ดังนั้นพระราชดำรัสที่ตรัสกับข้าราชการที่เข้าเฝ้า ณ พลับพลาโรงแสง ขณะรอกำหนดพระฤกษ์พระบรมราชาภิเษกที่ว่า “---คุณที่ไม่ได้สวมเสื้อเหมือนเปลือยกาย ร่างกายเป็นเกลื่อนกลาดก็ดี หรือเหงื่อออกมาก็ดี โสโครกนัก ประเทศอื่น ๆ ที่เป็นประเทศใหญ่ ๆ เขาก็สวมเสื้อหมดทุกภาษา เว้นเสียแต่ ละว้า ลาว ชาวป่าที่ไม่ได้บริโภคผ้าผ่อน เป็นมนุษย์อย่างต่ำ ก็ประเทศสยามนี้ เป็นประเทศใหญ่รู้ขนบธรรมเนียมมาอยู่แล้ว ไม่ควรจะถือเอาอย่างโบราณที่เป็นชาวป่ามาก่อน ขอท่านทั้งหลายจงสวมเสื้อเข้ามาในที่เฝ้าจงทุกคน---” ซึ่งน่าจะนับเป็นพระราชดำรัสแรกที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการแต่งกายของประชาชนชาวไทยครั้งใหญ่ เริ่มจากองค์พระมหากษัตริย์มีพระราชนิยมแต่งพระองค์แบบสากล คือ ฉลองพระองค์เสื้อนอก สนับเพลาแบบฝรั่ง สวมฉลองถุงพระบาทและรองพระบาทคัทชู หรือฉลองพระองค์ผสมผสานระหว่างไทยกับสากล คือ ฉลองพระองค์ไหมพื้นพระกรยาว พระศอกปิด มีลูกดุมผ่าหน้าปล้อยชายยาว คาดผ้าसानแพรพื้น ทรงพระภูษาพื้นโจงกระเบน เป็นต้น ส่วนข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ จะเป็นเสื้อคอตั้ง ติดคอผ่าหน้า มีลูกดุม 8 เม็ด แขนยาว มีผ้ากรองหรือที่เรียกว่าผ้าสำรดตกแต่งที่ปกส่าบและชายเสื้อ นุ่งผ้าริ้วนุ่งผ้าจีบริ้วลายทอง คาดเข็ม

ชุดเพชรมลงยาราชาวดี สวมถุงเท้าแบบตะวันตกแต่รองเท้าแบบเก่า คือ รองเท้ากำมะหยี่ปักดอก
นูน เป็นต้น

นับแต่พระราชดำรัสที่ว่า “---ขอท่านทั้งหลายจงสวมเสื้อเข้ามาในที่เฝ้าจงทุกคน---“ ในครั้ง
นั้นทำให้การแต่งกายของชาวไทยเปลี่ยนแปลงและพัฒนาตลอดมาไม่หยุดยั้งจนปัจจุบัน
